

Prisstabilisering kräver inkomstpolitik*

Årets finansplan behöver kompletteras med en explicit redovisad strategi för prisstabilisering, skriver Bengt-Christer Ysander. Regeringen måste fastlägga en norm för en acceptabel löneutveckling under 1984 och därmed uppgå fiktionen om politisk neutralitet i lönerörelsen. Om inte inflationsförväntningarna snabbt kan brytas kommer devalveringen att misslyckas.

När jag läser årets finansplan blir jag både lugnad och oroad. Uppläggningsen inför 1983 bjuder inte på några överraskningar men präglas i stort av en berömvärd realism och återhållsamhet. Vad som oroar mig är de långsiktiga problemen — bortom 1983 — för vilka inga planer redovisas.

Min oro gäller framför allt två frågor, som jag upplever som avgörande, inte bara för möjligheten att devalveringspolitiken skall lyckas på kort sikt, utan också för våra chanser att långsiktigt återställa stabiliteten i svensk ekonomi.

Den första frågan gäller avvecklingen av budgetunderskottet eller — vad jag ser som liktydigt — formerna för långsiktig offentlig finansiering. Även med en stram inhemsk utgiftspolitik och en ökad utlandsefterfråga och industrisysselsättning kommer en stor del av budgetunderskottet sannolikt att kvarstå. För att kunna mobilisera den betalningsvilja för offentliga tjänster och för inkomstförsäkringar, som otvi-

velaktigt finns, måste vi därför finna andra finansieringsformer än de nuvarande skatterna. Personligen tror jag vi måste gå i riktning mot ökad avgiftsfinsansiering, då främst i form av individualiserade socialförsäkringsavgifter med marginell valfrihet ifråga om försäkringstäckning och självrisk. Att utforma sådana nya finansieringsalternativ, som samtidigt tillfredsställer grundläggande krav på trygghet och fördelningsrättvisa, är en central och brådsakande uppgift för de närmaste åren.

Den andra frågan, som jag här tänkte koncentrera mig på, gäller långsiktig inflationsbekämpning och prisstabilisering. På denna punkt ger finansplanen endast vackra, men föga förpliktande, allmänna formuleringar.

Att sänka inflationstakten

Devalveringspolitiken syftar till att åstadkomma en exportledd expansion. En huvudförutsättning för att detta skall lyckas är att vi samtidigt kan kraftigt sänka inflationstakten och anpassa oss till den lägre prisstegringstakt, som registreras i våra viktigaste konkurrentländer.

Ur denna synvinkel är 1983 på för-

Docent BENGT-CHRISTER YSANDER är forskare vid Industriens Utredningsinstitut. Han har i sin forskning främst sysslat med frågor kring den offentliga sektorns expansion och finansiering.

* Artikeln sammanfattar ett inlägg från National-ekonomiska foreningens möte den 12 januari 1983.

hand ett förlorat år. Även med mycket måttfulla avtal får vi räkna med en ökad inflation detta år — som följd av devalveringens direkta prisgenomslag, tidigare intecknade löneökningar och aviserade höjningar av indirekta skatter. Tar vi nationalbudgetens antagande om ett knappt 3 procentigt avtalslyft i årets lönerörelse — vilket förefaller realistiskt — och sätter in det i finansplanens inflationskalkyl får vi en genomsnittlig prisstegringstakt för 1983 på drygt 12 procent. Med hänsyn till att övriga antaganden i kalkylen — gällande löneglidning, vinstmarginaler och internationell prisutveckling — tycks vara satta i underkant kan det vara skäligt att för innevarande år uppskatta inflationen till 12—14 procent.

Det är i stället 1984 som ur denna synvinkel blir det avgörande året för regeringens politik. Det är då en drastisk prisstabilisering måste åstadkommas om inte devalveringsvinsterna helt skall gå förlorade. Efter fem år av tvåsiffrig inflation kommer troligen inflationstakten att behöva halveras från 12—14 procent till omkring 6—7 procent. Misslyckas man med detta, får vi även under 1984 en tvåsiffrig inflation, ja då kommer sannolikt nästa devalvering att framvingas redan under 1985, och vi kommer även från sysselsättnings synpunkt att ytterligare ha försämrat vårt läge.

Utan en kraftfull antiinflationspolitik kommer man knappast att lyckas med detta nödvändiga konststycke. Det har visserligen gått bra en gång tidigare, 1978, då man efter en sammanlagt lika stor devalvering året innan, lyckades nästan halvera inflationstakten. Förutsättningarna var dock den gången väsentligt annorlunda. Inflationförväntningarna var den gången inte lika fast förankrade vare sig i människors medvetande eller i institutionella arrangemang; året innan hade man upplevt en extrem likviditetsätstramning och den

gynnsamma kostnadseffekten av en måttfull löneutveckling förstärktes den gången av en minskning av företagens sociala kostnader.

Ogynnsamma förutsättningar

Förutsättningarna inför 1984 är synnerligen ogynnsamma för en prisstabilisering. Temporärt höga vinster inom vissa delar av näringslivet parade med ett stort och kortsiktigt placerat budgetunderskott skapar nu extremt hög likviditet.

Inför 1984 års lönerörelse kommer man sannolikt att på förhand ha intecknat minst lika stora lönekostnadsstegringar som inför årets förhandlingar — ca 7 procent — genom indexklausuler, förväntad löneglidning och aviserade höjningar av arbetsgivaravgiften. Löntagarnas villighet att även fortsättningsvis avstå från nya lönekrav torde samtidigt vara begränsad efter ”uppoffringens år” 1983, och i en situation med höga vinster och sakta förbättrat kapacitetsutnyttjande.

Får vi dessutom, som vi hoppas, successivt en omorientering av de stora industriländernas politik under 1983 kan detta komma att avspeglas i en viss begynnande prisstegring på de internationella marknaderna under nästa vinter.

För att nu bryta dessa inflationsförväntningar och sedan kunna halvera prisstegringstakten under 1984, krävs kraftfulla åtgärder som bör aviseras redan tidigt i år. Av utländska erfarenheter vet vi redan att enbart en återhållsam efterfrågepolitik inte räcker, om vi inte är villiga att acceptera massarbetslöshet. Det krävs också en utbudspolitik — åtgärder riktade direkt mot pris- och lönesättningen.

Program för prisstabilisering

De gångna årens inflationserfarenheter och inflationsförväntningarna inför framtiden finns inbyggda i olika institu-

tionella arrangemang — i löneavtal och köpekontrakt, i lokala procedurer för pris- och lönejustering, i bestämning av företagens vinstmarginaler, likviditetskrav och marknadsstrategier etc — och kan inte snabbt brytas enbart via en dämpad inhemsk efterfrågan. För detta krävs att regeringen redovisar en långsiktig strategi för prisstabilisering och vidare skapar trovärdighet för denna politik genom att visa vilja att prioritera prisstabiliteten även till priset av andra viktiga mål eller "heliga kor".

Ett sådant program för prisstabilisering måste innefatta ett åtagande från regeringen att med alla tillgängliga medel verka för att en viss prisstegringsnorm för 1984—85 inte överskrides. Konkret kan detta innebära att inhemska kostnadsstegringar får pareras exempelvis genom att växla löneskatter mot inkomstskatter — även om detta sker till priset av en försenad marginalskattereform. Utländska prisstegringsimpulser kan behöva fångas upp t ex genom att utnyttja energiskatter och andra punktskatter som prisbuffertar och, längre fram, genom apprecieringar.

Men framför allt krävs en aktiv lönepolitik. Regeringen måste fastlägga en norm för en acceptabel löneutveckling under 1984 och därmed uppge den traditionella fiktionen om politisk neutralitet inför lönerörelsen. Det understryks ofta i den ekonomiska debatten — senast av SNS-gruppen — att ett regeringsåtagande om full sysselsättning är svårt att förena med fria lönerörelser, speciellt i en stagflationsperiod. Jag tror detta är riktigt men vill av detta dra en annan slutsats än den vanliga. Istället för att acceptera ett förstärkt arbetslöshetshot som ett nödvändigt komplement till arbetsmarknadsparternas av-

talsfrihet, ser jag i dagens situation en aktiv lönepolitik som en nödvändig underbyggnad av den fulla sysselsättningen.

Fastlägger regeringen en lönenorm måste man också kunna underbygga den med lämpliga sanktioner. En förhållandevis "mjuk" form av sanktion kan t ex vara att via progressiva arbetsgivaravgifter beskatta ökningsarvtagens lönesummor som går utöver normen. Lönestegringskatter av detta slag kan sägas syfta till att sätta tvångens enkla företag och fackliga organisationer att beakta de negativa verkningarna av alltför stora lönellyft för andra företag, för arbetsmarknaden i sin helhet och för hela samhällsekonomin. Förslag i denna riktning har i bland viftats bort i debatten som praktiskt ohanterliga och ogenomförbara. Det kan därför vara angeläget att understryka att lönestegringskatter, knutna till ökningen av företagets genomsnittliga lön per årsarbetare, och med samma beräkningsunderlag som nuvarande arbetsgivaravgifter, torde vara ovanligt enkla att genomföra i fråga om administration och uppörd.

Jag skall inte här vidare fördjupa mig i tekniken för en sådan "skattebaserad inkomstpolitik". Man kan naturligtvis ha olika meningar om vilka inkomst- och prispolitiska medel som är effektivast eller politiskt minst svåra att använda. Vad jag tror är odiskutabelt är att årets finansplan behöver kompletteras med en explicit redovisad strategi för prisstabilisering.

Bryter vi inte snabbt inflationsförväntningarna kan vi inte vänta oss att företagen använder devalveringsutrymmet för annat än kassaförstärkning. Då har devalveringen misslyckats redan innan inflationen löpt ikapp.